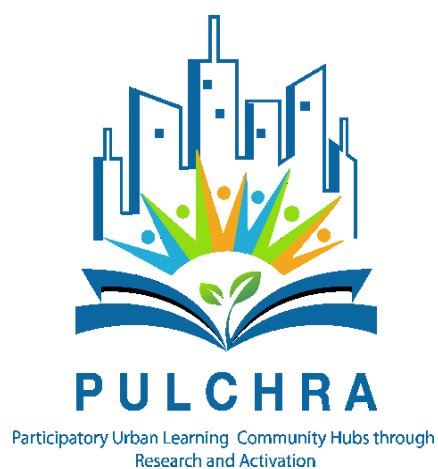

**Projekta “Atvērta platforma līdzdarbīgai dabaszinātņu izglītībai pilsētā”
Zinātnes reportiera rokasgrāmata**

Kā pastāstīt par saviem pētījumiem

Šis projekts ir saņēmis finansējumu no Eiropas Savienības pētniecības un inovācijas programmas “Apvārsnis 2020” saskaņā ar dotācijas līgumu Nr. 824466.

Jaunie reportieri,

Ja vēlaties palīdzēt dabai, jūs nevarat iztikt bez cilvēku palīdzības. Cilvēki ir jāinformē un ideālā gadījumā - ar viņiem jāsadarbojas. Pateicoties jums, sabiedrība uzzinās par jūsu projektiem skolā. Projekta “Atvērta platforma līdzdarbīgai dabaszinātņu izglītībai pilsētā” mērķis divu gadu garumā būs atrisināt kādu problēmu, kas satrauc jūs, klasesbiedrus, vecākus un skolotājus, vai jūsu kopienu ārpus skolas. Jūs un jūsu komanda varēsiet meklēt labās prakses piemērus citās skolās, kur varēsiet iedvesmoties no tā, kā viņi atrisinājuši līdzīgu problēmu. Viens no uzdevumiem būs arī informēt savu kopienu gan skolā, gan ārpus tās, par to kā risināt šo problēmu.

Svarīgi ir informēt cilvēkus, lai viņi ne tikai saprastu problēmu, bet arī gribētu jums palīdzēt. Mēģiniet viņus iesaistīt projektā, aicinot uz sadarbību! Ja viņi piekrīt, neaizmirstiet pateikties par palīdzību!

Šajā rokasgrāmatā jūs atradīsiet četrus kvalitatīvas žurnālistikas likumus. Ja jūs tos ievērosiet, tad ļoti iespējams, ka lasītāji jūsu rakstu ļoti augstu novērtēs. Jūs atradīsiet arī desmit padomus par to, kā izveidot labu ziņojumu, uzzināsiet, kā rakstīt ziņojumus sociālajos tīklos, emuāros un kas jāiekļauj preses relīzē. Uzmanīgi izlasiet arī desmit noteikumus par drošību internetā! Jums nāksies pavadīt laiku internetā, meklējot informāciju, kā arī rakstot rakstus, rediģējot attēlus un videoklipus, tāpēc ir labi zināt, ievērot noteikumus un apzināties riskus. Visbeidzot, bet ne mazāk svarīgi, jūs atradīsiet dažus padomus par to, kā dalīties ar savām zināšanām gan ar draugiem, gan vecākiem, gan arī plašāku sabiedrību.

Dažreiz labāk ir uzrunāt cilvēkus, izmantojot īsu ierakstu Facebook, bet citā situācijā, rakstīt garāku rakstu emuārā. Ja neesat pārliecināti, ko izvēlēties, ieskatieties pielikumā. Ja vēlaties uzzināt ko vairāk un paplašināt savu redzesloku, aplūkojiet ieteicamos literatūras avotus.

Tagad viss ir atkarīgs no jums. Turu īkšķus par jums!

Marie Drahoňovská un TEREZA izglītības centra komanda.

Saturs

Kvalitatīva žurnālistika	4
Kvalitatīvas žurnālistikas 4 pīlāri	4
Problēmas apraksts	5
Ļaujiet citiem uzzināt par jūsu projektu	6
Desmit soļi līdz ziņojuma tapšanai	6
Kā darboties ar sociālajiem tīkliem	11
Drošība internetā – 10 likumi	17
Ieteicamie literatūras avoti	21
<i>Pielikums Nr. 1</i>	22
<i>Pielikums Nr.2</i>	23
<i>Pielikums Nr. 3</i>	24

Kvalitatīva žurnālistika

Sabiedrībā arvien pieaug neuzticēšanās plašsaziņas līdzekļiem. Tajos atrodamās negatīvas ziņas bieži vien lasītājam liek justies bezcerīgi. Plašsaziņas līdzekļi nepiedāvā mums risinājumus, tie bieži tikai norāda uz problēmām un atstāj tās politiku, institūciju vai aktīvistu ziņā. Neesi viens no viņiem un palīdzi atrisināt problēmas!

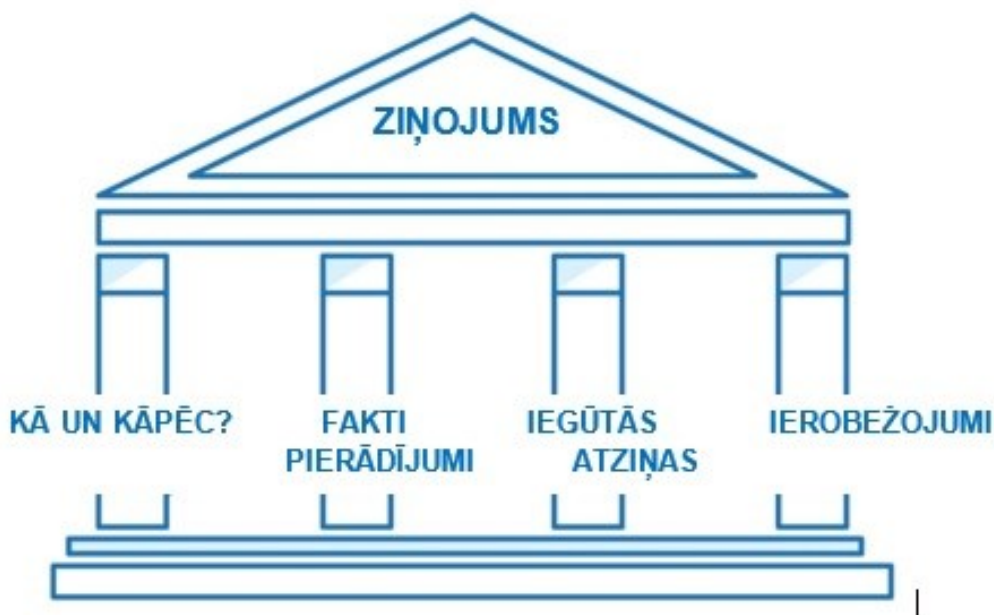
Iztāstiet cilvēkiem visu stāstu, ne tikai stāsta fragmentus. Izmantojot kvalitatīvus žurnālistikas paņēmienus, jūs varēsiet cilvēkiem izskaidrot, kāda ir problēma, un vienlaikus arī parādīt, kā to atrisināt. Jūs, iespējams nebūsi ne pirmie, ne pēdējie, kuri centīsies to atrisināt. Mēģiniet atrast jau pārbaudītus risinājumusvai atrodiat problēmu ar līdzīgu risinājumu - tas jums dos iedvesmu un var jums būt noderīgi, veicot izpēti, kā arī veicināt lasītāju interesi.

Aprakstiet, kā citi pirms jums risinājuši šo problēmu. Vai problēma tika atrisināta? Kādas galvenās atziņas tika iegūtas? Kā jūsu komanda tiksiet ar to galā?

Žurnālistikas nozarē konstruktīvā žurnālistika ir samērā jauna pieeja, kas koncentrējas uz kvalitatīvu, uz risinājumiem orientētu žurnālistiku. Lasiet vairāk par to [Ashoka](http://Ashoka.org) organizācijas mājaslapā vai oficiālajā mājaslapā www.solutionjournalism.org.

Kvalitatīvas žurnālistikas 4 pīlāri

Četri kvalitatīvas žurnālistikas pīlāri var jums palīdzēt ne tikai rakstot ziņojumu, bet arī strādājot pie kopīga projekta.

Problēmas apraksts

Iedomājieties, ka blakus jūsu skolai ir parādījusies nelegāla izgāztuve. Tā atrodas pilsētas nomalē un zeme pieder pašvaldībai. Cilvēki neliekas ne zināt par to, taču jums šī problēma ir svarīga un uztrauc, un jūs nevēlaties to ignorēt. Jums nesimpatizē skats, kas paveras uz atkritumiem, un jūs domājat, ka šo vietu varētu izmantot daudz savādāk. Paskaidrojiet, KĀ un KĀPĒC rodas sociālā vai vides problēma, par kuru vēlaties rakstīt.

Kas jums jau ir zināms par šo problēmu?

Tuvākās apkārtnes iedzīvotāji sāka veidot atkritumu izgāztuvi, jo nolietotās riepas un vecās mēbeles nevēlējās vest uz attiecīgo atkritumu izgāztuvi vai nodošanas punktu. Nelegālās izgāztuves apjoms pieauga, jo vieta ir samērā nomaļa un šī problēma nevienam nesatrauc. Pašvaldība nevar atļauties ieguldīt līdzekļus, lai noorganizētu izgāztuves aizvākšanu, jo izmaksas ir pārāk lielas.

Izgāztuve piesārņo gruntsūdeņus un degradē augsni. Tomēr jūs zināt, ka *pilsētas X* iedzīvotāju interesēs bija iespējams aizvākt atkritumu izgāztuvi un tā vietā izveidot plāvu ar puķēm un kukaiņu viesnīcu.

Iepazīstoties ar uzticamiem datiem, faktiem, informāciju un pierādījumiem, jūs redzat, kā problēma tika atrisināta *pilsētā X*. Kāda ir šīs aktivitātes ietekme? Piedāvāji informāciju par citu cilvēku pieredzi, kuri jau ir atrisinājuši šādu problēmu. Tālāk, apkopojiet pētījuma rezultātus, aprakstiet pašreizējās darbības, kas saistītas ar aizsardzību vai, gluži pretēji, ar situācijas pasliktināšanos vietā, par kuru vēlaties rakstīt.

Iegūtās atziņas

Pievērsiet uzmanību, kā rīkojās *pilsētas X* iedzīvotāji. Cik izmaksāja atkritumu izvešana? Kā jūs apstrādātu augsni, pirms veiktu puķu stādīšanu? Kādas puķes ir vairāk piemērotas šādai vietai? Ko vēl varētu darīt, lai cilvēki tur justos labi?

Tagad jūs zināt un redzat, kā citi ir atrisinājuši problēmu, un jūs varat mācīties no iegūtajām atziņām. Jūsu mērķis ir iepazīstināt citus ar dažiem virzieniem, piemēram, ar plānu, kā rīkoties konkrētajā situācijā. Parādiet arī cilvēkiem, kā izmantot pētījumā iegūto informāciju, kā tā var būt noderīga citur un kas jādara, lai atrisinātu konkrēto problēmu.

Parādiet viņiem kādu konkrētu piemēru, kas ir izdevies un labi nostrādājis, un kas var būt noderīgs arī citiem līdzīgā situācijā. Tādējādi lasītājs var saprast pēc kādiem principiem tiek risinātas problēmas.

Ierobežojumi

Pilsētas X iedzīvotājiem izdevās pārvērst atkritumu izgāztuvi ziedošā plāvā. Viņi arī gar plāvu novietoja soliņus un izglītojoša satura informācijas standus. Šo vietu tagad apmeklē daudz vairāk cilvēku, lai labi pavadītu laiku un uzzinātu ko vairāk par ziediem un kukaiņiem. Tomēr vai pašvaldība ir atrisinājusi arī atkritumu apglabāšanas problēmu? Cilvēki ierīkoja nelegālu izgāztuvi, jo viņiem savus atkritumus bija pārāk

grūti nogādāt konkrētā izgāztuvē. Problēma ir atrisināta, izgāztuves vietā ir ierīkota pļava, bet tas vēl neatrisina problēmas cēloni. Neviens risinājums nav ideāls, konstruktīvā žurnālistika norāda arī uz dotā risinājuma vājībām vai ierobežojumiem. Vājo vietu pieminēšana ļaus cilvēkiem iedvesmoties no jūsu paveiktā darbā, risinot problēmas, tās atpazīstot, nevis pieļaujot to atkātošanos, bet mācoties no tām.

Ļaujiet citiem uzzināt par jūsu projektu

Desmit soļi līdz ziņojuma tapšanai

Galvenais informācijas pasniegšanas veids būs ziņojums par jūsu komandas pētījumu rezultātiem, kam vajadzētu nonākt līdz publicēšanai plašsaziņas līdzekļos. Sadarbojieties ar savu komandu un nepārtraukti ievāciet informāciju par pētījumu un nozīmīgu personu izteikumiem. Kad jūs jūtat, ka informācija ir pietiekama, variet sākt rakstīt ziņojumu un likt zināšanas lietā.

Šajos desmit soļos aprakstītie principi ir piemērojami ne tikai, rakstot ziņojumu, bet arī rakstot emuāra ziņas, preses relīzes vai gatavojot elektroniskos izdevumus.

1. Izvēlieties tēmu

Ziņojuma tēma var būt tāda pati kā projekta tēma, vai arī izvēloties tikai daļu no tā. Ziņojuma tēma var būt interesanta jums, bet tajā pašā laikā apsveriet, vai tēma būs interesanta arī jūsu lasītājiem. Tam vajadzētu būt mūsdienīgam, ideālā gadījumā kaut kas tāds, par ko vēlaties uzzināt vairāk. Jo vairāk jūs tas interesēs, jo labāks iznākums. Noteikti neaizmirstiet, ka tas ir komandas darbs un komandā jābūt vienotībai.

2. Sāciet ar informācijas meklēšanu

Informāciju varat iegūt no rakstiem internetā un žurnālos vai no intervijām.

Sāciet ar informāciju, kuru meklēsit internetā vai drukātā veidā (sekundārie avoti). Meklējiet vairāk informācijas savā skolas vai pilsētas bibliotēkā.

Izpētiet to iestāžu/organizāciju oficiālās mājaslapas, kuras saistītas ar jūsu pētāmo tēmu. Meklējiet arī zinātniskus rakstus par šo tēmu (izmantojiet tādas pārlūkprogrammas kā *Google Scholar*, *EBSCO*, *ENVIROnetBASE*). Varat arī meklēt populārzinātniskos rakstos un uzticamos žurnālos, piemēram, *National Geographic* raksta par vides tēmām. Žurnālists ierodas notikuma vietā sagatavojies un ir informēts par to, kas jau ir zināms par šo tēmu. Viņš/viņa nejautā, kas notiek šajā vietā, bet meklē atbildi uz jautājumu “kāpēc” un “kā”.

Turpiniet intervijas ar personām, kuras ir nozīmīgas jūsu pētījumam (primārie avoti): tie ir cilvēki, kas saistīti ar jūsu tēmu, visbiežāk tie būs eksperti, bet tie var būt arī policisti, politiķi, uzņēmumu vadītāji, kopienas aktivisti, mērs, vai jūsu skolas direktors. Viņi ir arī cilvēki, kurus ietekmē konkrētā sociālā problēma. Iedomājieties, piemēram, projektu, kura mērķis ir atjaunot netālu esošo parku. Ir labi pajautāt tā apmeklētājiem, kas tieši, viņuprāt pietrūkst parkā. Viņi var jūs arī iedvesmot un, iespējams, sniegt jaunas idejas. Nebaidieties jautāt arī saviem vecākiem vai vecvecākiem. Tieši viņi, iespējams varētu zināt, kā šī konkrētā vieta izskatījās iepriekš.

Jūsu uzdevums ir noskaidrot, kas ir jūsu stāsta galvenie varoņi, un tālāk vērsties pie viņiem ar aicinājumu uz interviju. Laba prakse ir runāt ar cilvēkiem tieši tajā vietā, kur ir konkrētā problēma. Ja vēlaties uzrakstīt saturīgi labu ziņojumu, jums nepietiks tikai ar pašu pieredzi vai viedokli par problēmu, jums būs nepieciešami galveno varoņu viedokļi. Atcerieties, ka nekas nav melns un balts, dodiet vārdu visiem.

3. Jau iepriekš sagatavojiet jautājumus

Labāk ir būt gatavam, nekā cerēt, ka jautājumi un tēmas tā vienkārši radīsies sarunas laikā. Pirms došanās uz interviju, sagatavojiet vismaz desmit jautājumus, kurus vēlaties uzdot konkrētajai personai. Izvēlieties vienu vai divus jautājumus, uz kuriem jebkurā gadījumā būtu jāatbild. Neskatoties uz to, jums ir jāpielāgojas, atcerieties uzmanīgi klausīties un nebaidieties arī atnest jau iepriekš sagatavotos jautājumus par labu daudz labākai tēmai. Abi galvenie jautājumi vienmēr palīdzēs jums atgriezties atpakaļ pie tēmas un saņemt atbildes.

Pirms intervijas jūs varat nofotografēt jautājumus vai saglabāt tos tālrunī, lai tie būtu visu laiku pie rokas. Jums var nākties nokļūt situācijā, kad jums nebūs līdzīgi sagatavoti jautājumi papīra formātā. Tādā gadījumā nebaidieties intervēt bez sagatavotajiem

jautājumiem, jo pat no šādām sarunām jūs iegūstat lielisku materiālu. Nebaidieties uzrunāt svešiniekus vai uzrakstīt viņam e-pastu. Sasveicinieties, esiet laipns un paskaidrojiet, ka vēlaties uzdot vairākus jautājumus, kas saistīti ar jūsu pētījuma tēmu. Parakstieties e-pastā kā XY klases skolnieks no savas skolas. Protams, daži cilvēki jūs noraidīs vai neatbildēs, bet neuztraucieties, citi atbildēs un priecāsies, ka jums interesē viņu viedoklis. Ja nemēģināsi, neuzzināsi!

4. Dodieties ārā

Jūs droši variet iztēloties savu ziņojumu kā dokumentālu filmu. Lasītājam, lasot ziņojumu, jārada klātesamības sajūta, ka viņš izdzīvo šo stāstu. Piemēram, parādiet savam lasītājam druknu autobusa vadītāju ar bargu skatienu, kurš sveiciena vietā tikai kurn zem deguna, vai gara auguma pilsētas mēru ar garu degunu, kurš skatās uz jums caur brillēm, kas knapi turas deguna galā. Jums jāpieceļas no krēsla un jādodas tieši uz vietas ievākta informācija.

Novērojiet cilvēkus, viņu izskatu, pārvietošanās ātrumu, žestus, iegaumējiet smaržu, troksni un klusumu. Tieši detaļas liek lasītājam ar jums piedzīvot ziņojumā izklāstīto stāstu. Esiet autentisks, aprakstiet savas sajūtas un domas. Izmantojot diktofonu vai viedtālruni, jūs variet ierakstīt intervijas, taču nekad neaizmirstiet uz vietas veikt arī rakstiskas piezīmes. Tās ietver jūsu novērojumus, domas, idejas un interesantas lietas, kuras jūs nesadzirdēsiet ierakstā. Pārrakstiet ar roku visas ierakstītās intervijas. Jaunas iespējamās ziņojumu tēmas var parādīties turpmāko interviju laikā. Saglabājiet ierakstus arī savā datorā, ja nu gadījumā kāds no respondentiem strīdas par to, ko viņš jums teicis.

5. Neaizmirstiet arī par fotoattēliem, videoklipiem, diagrammām un infografikām

Pirms sākat fotografēt vai filmēt, neaizmirstiet pajautāt cilvēkiem piekrišanu par materiālu publicēšanu plašsaziņas līdzekļos. Protams, tas neattiecas uz nejaušiem garāmgājējiem, kuri “iesaistījušies” kadrā. Tomēr, ja kadrā vēlaties attēlot ir bērnus, īpaši tos, kas jaunāki par piecpadsmit gadiem, tad ir jāsaņem rakstiska piekrišana no bērnu vecākiem un skolas.

Fotogrāfijas

Reportāžā fotogrāfija ir pilna dažādām darbībām, kur tiek attēlots stāsts. Fotogrāfijās redzamajiem cilvēkiem būtu jāatspoguļo tēma. Fotogrāfijai ir jābūt asai un labā kvalitātē. Drukāšanai ir nepieciešami vairāk nekā 3 MB, savukārt mājaslapā - vismaz 2 MB, sociālajiem tīkliem vajadzētu pietikt ar 800x600px.

Videomateriāli

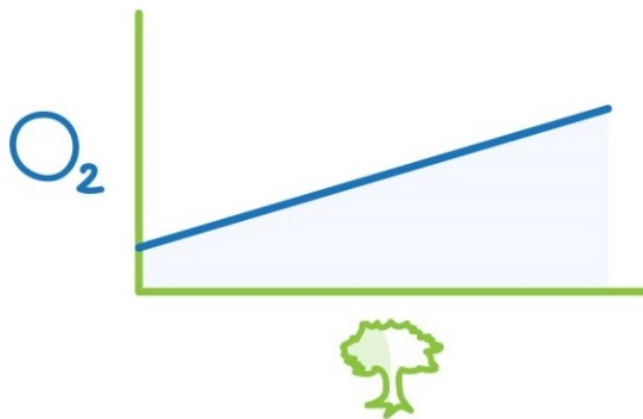
Žurnālisti bieži saka, ka viena bilde ir tūkstoš vārdu vērtā, bet viens video - tūkstoš attēlu. Tomēr videoklipam jābūt labas kvalitātes. Pirms sākat filmēt, pārbaudiet:

- ✓ Vai atrodaties klusā un netraucētā vietā?
- ✓ Vai jūs nefilmējat pret gaismu un vai attēls ir fokusā?
- ✓ Ierakstiet skaņu atsevišķi citā mobilajā tālrunī vai diktofonā, ja nu gadījumā skaņa no video ir sliktā kvalitātē. Ja jums nav mikrofona un drošības pasākumi to atļauj, stāviet pietiekami tuvu cilvēkam, kuru filmējat (ievērojot pastāvošos COVID drošības pasākumus).
- ✓ Ja ir tāda iespēja, tad izmantojiet statīvu, lai attēls netiktu sašķobīts. Jaunajiem viedtālruniem parasti ir iebūvēts stabilizators. Pārlicinieties, ka tas ir ieslēgts.
- ✓ Uzņemot videoklipu, labāk viedtālruni turēt horizontāli, ja vēlaties publicēt vietnē YouTube, bet Instagram un Facebook videoklipu labāk uzņemt vertikāli, jo parasti apmeklējot sociālos tīklus, mēs viedtālruni turam rokās vertikāli.
- ✓ Nelietojiet digitālo tālruni, jo tā pasliktina kvalitāti, labāk pieejiet tuvāk!
- ✓ Atcerieties, ka jums ir apmēram trīs sekundes, lai piesaistītu skatītāju! Ja sākums ir garlaicīgs, skatītājs nenoškatīsies videoklipu līdz galam pat tad, ja turpmākā daļa ir interesanta.
- ✓ Pievienojiet videoklipam subtitrus (daudzi cilvēki ne vienmēr var ieslēgt skaņu, pārlūkojot sociālos tīklus)! Varat izmantot, piemēram, Kapwing Application. Lai rediģētu videoklipus, varat bez maksas izmantot tādas programmas, kā FilmoraGo, Magisto, Quik vai Cute CUT.

Diagrammu un infografiku veidošana

Izmantojot infografikas, mēs varam ne tikai piesaistīt lasītāja uzmanību, bet arī izskaidrot datus, kurus tekstā būtu grūti saprast. Diagrammu un infografiku veidošanai varat izmantot bezmaksas programmas Canva vai Piktochart.

Veidojot diagrammas un infografikas, neaizmirstiet arī par pietiekoši lielu fontu rakstu zīmēm, kā arī atturīgu diagrammu krāsu, lai krāsas “nekristu acīs” vairāk kā informācija. Ja jums nepieciešama palīdzība, jautājiet savam IT skolotājam, viņš noteikti labprāt jums palīdzēs.

6. Pēc atgriešanās no intervijas, turpiniet darbu pie informācijas meklēšanas

Intervijas un pieredze, kas iegūta darbojoties ārā uz vietas, dos jums jaunas zināšanas. Iespējams, jūs nesaprotat visu vai nonākat tēmā, par kuru iepriekš neesat dzirdējuši, tādēļ ir jāatgriežas pie informācijas meklēšanas internetā. Paplašiniet zināšanas, jautājiet saviem respondentiem par citiem cilvēkiem, kuriem, pēc viņu domām, varētu būt ko teikt par šo tēmu. Ja jūs tos pagaidām neizmantojat iegūto kontaktinformāciju, tad saglabājiet to, jo tā var būt ļoti noderīga jūsu nākamajam rakstam.

7. Sāciet rakstīt

Raksts parasti sastāv no trim daļām:

- **vadošā rindkopa:** kur “ievilksiet” lasītāju dziļi stāstā. Kur tu atrodies? Kas notiek apkārtnē? Ziņojuma sākumā nav jāattēlo vissvarīgākā informācija, taču tai ir jāpiesaista lasītāja uzmanība. Lasītājam būtu jābūt vēlmei uzzināt vairāk par šo tēmu. Izmantojiet sīkas detaļas, izjusto un pieredzēto.
- **pamatdaļa:** tas ietver tieši problēmas skaidrojumu, par kuru vēlaties rakstīt, kā arī personu stāstus, kurus skārusi šī tēma. Kā piemēru varat pievienot stāstus no tām vietām, kur problēma ir atrisināta. Svarīgi attēlot, kā viņi to darīja un ar kādām konkrētām problēmām saskaras.
- **noslēgums:** katra ziņojuma beigās jābūt noslēgumam. Kāds ir jūsu stāsta secinājums?

8. Alternatīvā informācija un rindkopu attēlojums

Atsevišķu cilvēku liecības palielinās jūsu stāsta ticamību un padarīs to interesantāku. Jūs varat pārfrāzēt liecības ar saviem vārdiem un izmantot tās kā atsauci raksta tekstam. Izvēlieties tādas daļas no intervijas, kurās izteikumos ir ne tikai fakti, bet arī emocijas. Tādi vārdi zaudētu savu burvību, ja jūs tos aprakstītu ar saviem vārdiem. Tie varbūt ir asi izteikumi, respondentu viedokļi, fragmenti, kuros viņi raksturo savu prieku, skumjas, vilšanos.

Ziņojumā ir svarīgi neaizmirst faktus, kas palīdzēs lasītājam saprast, par ko ir šis raksts. Šīs vietas lasītājam tomēr ir grūtākā daļa, jo viņš/viņa to lasa lēnām un arī ir vairāk jākoncentrējas. Tāpēc ir labi tos mainīt ar stāstījuma fragmentiem, sapludinot tos ar citātiem, kas atdzīvinās tekstu.

9. Izveidojiet spilgtu, bet patiesu virsrakstu. Sadaliet tekstu apakšvirsrakstos

Paradoksālā kārtā no sākuma vislabāk ir uzrakstīt visu tekstu un tikai pēc tam izveidot virsrakstu, jo tas parāda raksta galveno vēstījumu. Virsrakstam jābūt pamanāmam, pievilcīgam, un tam jāietver arī kādu darbības vārdu. Ideālā gadījumā virsraksts īsākos ziņojumos nedrīkstētu pārsniegt 60 rakstzīmes, savukārt garākiem rakstiem, piemēram, pārskatiem, ja tas nepieciešams, tad variet pagarināt līdz 120 rakstzīmēm. Svarīgi ir, lai virsraksts būtu interesants, un tajā pat laikā patiess. Lai labāk orientētos tekstā, iespējams tekstu labāk būtu sadalīt tematiskos apakšvirsrakstos. Virsraksti būs interesantāki un pievērsīs uzmanību, ja ietversiet īsus un kodolīgus intervijas fragmentus, dažus vārdus, ko izteikuši jūsu stāsta galvenie varoņi. Jāatceras arī izvairīties no klišejām.

10. Neaizmirstiet pārlasīt tekstu

Kā mums zināms, kļūdās visi, tādēļ labāk pārlasiet rakstu divreiz, pārbaudiet gramatiku un, ja neesat pārliecināts, meklējiet atbildes vārdnīcās. Nebaidieties pajautāt arī savam skolotājam, jo viņš/viņa noteikti labprāt jums palīdzēs. Jūs variet pārrunāt ziņojumu mazās grupās ar klasesbiedriem. Šādā veidā jūs saņemsiet vērtīgas atsauksmes, redzēsiet, kas viņiem patīk un kas vēl ir jādara. Kāds cits var koncentrēties uz teksta korektūru un gramatikas rediģēšanu. Lai uzrakstītu labu rakstu, jums jābūt saliedētiem un jāstrādā kopā.

Šie resursi var atvieglot jums darbu, rakstot ziņojumu:

- **Infografika** <https://piktochart.com/>
- **Google rīki žurnālistiem** <https://newsinitiative.withgoogle.com/training/>
- **Kā izveidot labu filmu par vides tēmu:**

https://www.youtube.com/watch?v=bTT_TZpeNCw&feature=emb_logo

Kā darboties ar sociālajiem tīkliem

Kā Jūsu komandas padarīto darbu vislabāk reklamēt, ja jūs esat apguvuši prasmes rīkoties ar sociālajiem tīkliem, rakstīt preses relīzes, emuārus un elektroniskos laikrakstus. Minētās sociālās platformas var šķist līdzīgas, bet galvenais ir saprast un pielietot katras platformas atšķirības un unikālās iezīmes.

Izveidojiet oriģinālu stāstu, pirms jūs dalāties ar informāciju sociālajos tīklos, piemēram, *Word* dokumentā, un pielāgojiet to attiecīgi konkrētajiem sociālajiem medijiem. Iesācēja kļūda ir izmantot tieši tādu pašu saturu visos sociālajos kanālos.

Mūsdienās, tā sauktās mirklbirkas (#) ir daļa no sociālajiem tīkliem, piemēram, *Instagram*, *Facebook*, *Twitter* un *LinkedIn*. Šīs mirklbirkas jūs variet izmantot, lai atzīmētu tos rakstus, dokumentus, zem attēliem un videoklipiem. Mirklbirkas palīdz apkopot visu informāciju par konkrētu tēmu un tādējādi palielina tās atpazīstamību sociālajos tīklos.

Neaizmirstiet izmantot šīs mirklībirkas ziņojumos, kas saistīti ar projektu “Atvērta platforma līdzdarbīgai dabaszinātņu izglītībai pilsētā”:

#PULCHRA
#ScienceInTheCity
#UrbanEcosystems
#ZinātnePilsētā
#PilsētasEkosistēmas

Sociālo tīklu pakalpojumu sniedzēji pieprasa, lai to lietotāji būtu vismaz 13 gadu veci. Ja esat jaunāks, lūdziet skolotāju palīdzēt jums augšupielādēt ziņojuma saturu sociālajos tīklos.

Facebook

Facebook un *Instagram* ir īstie kanāli, lai reklamētu kādu notikumu, dalītos ar avīzēs vai tīmeklī publicētiem rakstiem un izveidotu virtuālo kopienu. Lietojot *Facebook* jums ir iespēja uzzināt, kas ir jūsu sekotāji, kas savukārt ļauj jums koncentrēties uz konkrētu mērķauditoriju.

Izmantojiet *Facebook*, ja vēlaties paziņot saviem sekotājiem par konkrētā pētījumu rezultātiem vai citu informāciju. Lai piesaistītu lasītāja uzmanību, ziņai nevajadzētu būt garākai par piecām rindām. Jo īsāks un kodolīgāks ir ziņojums, jo lielāka iespēja, ka jūsu sekotāji to izlasīs. Svarīgi ir arī izmantot atslēgvārdus un mirklībirkas.

Kas raksturo Facebook?

- **Teksts:** maksimums 5 rindiņas, informācija par pētījumu rezultātiem, iepazīstiniet ar savu komandu. Dalieties ar iesaistīto personu stāstiem.
- **Emociju ikonas**
- **Saites:** uz rakstiem un mājaslapām vai citiem jūsu pētījuma rezultātiem, kā arī uz organizācijām un institūcijām un personām, kuras saistītas ar jūsu ziņojumu.
- **Fotoattēli:** fotoattēli no pētījumiem un komandas sanāksmēm.
- **Video:** uzņemiet videoklipu vertikāli, ideālā gadījumā pievienojiet videoklipam subtitrus. Variet arī izmantot *Facebook* funkciju - tiešraide.
- **Jautājumi, izaicinājumi, konkursi:** iesaistiet pētījumā savus sekotājus, parādiet viņiem, ka jūs interesē viņu viedoklis.
- **Ielūgumi uz pasākumiem**

Kādam vajadzētu izskatīties ierakstam *Facebook*?

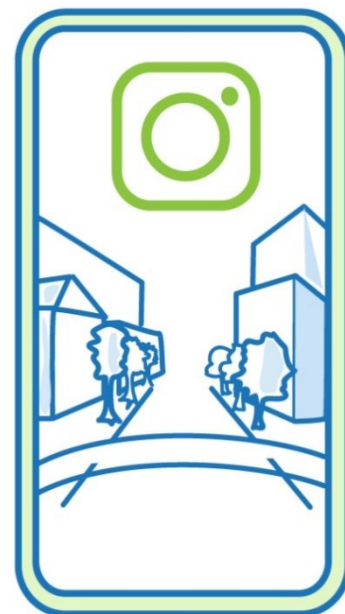
- **Informējiet:** uzsveriet interesantākās vietas, bet neatklājiet visu! Jūsu mērķis ir piesaistīt lasītājus lasīt jūsu rakstu.
- **Atzīmē:** klasesbiedrus, draugus, organizācijas un iestādes, kuras jūs pieminējāt tekstā. Vienkārši uzrakstiet viņu vārdu un ielieciet priekšā @ zīmi.
- **Pievienojiet saiti:** pārvirziet savus lietotājus uz vietnēm, kur viņi uzzinātu vairāk informācijas par jūsu pētījumu. Saiti ieteicams saīsināt. Jūs varat izmantot bezmaksas tiešsaistes saīsinātājus, piemēram, bit.ly.
- **Pievienojiet attēlu vai video:** ideāls attēla izmērs 800x600 pikseļi.
- **Padomājiet arī par viedtālruniem:** augšupielādējiet *Facebook* tikai tādos attēlus, kuru saturs būs redzams mobilajā tālrunī. Veidojot video, uzņemiet to vertikāli.
- **Iesaistiet savus lasītājus:** Nekautrējieties būt pirmie, kuri komentē rakstu. Pievienojiet jautājumu, lai lasītāji varētu atbildēt, jo tādējādi veidosies diskusija un tiks piesaistīti vairāk lietotāji.
- **Esiet pieejams:** Neatkarīgi no tā kādi ir cilvēku jautājumi (zem ziņojuma), ir svarīgi atbildēt uz tiem. Esiet pieklājīgi.
- **Saglabājiet pozitīvismu:** Lietotāji lasa jūsu ziņojumus!
- **Saglabājiet periodiskumu:** Jums nav jāpievieno jaunas ziņas katru dienu, pietiek ar vienu ziņojumu nedēļā. Ir svarīgi saglabāt regularitāti.

Instagram

Instagram ir sociālais tīkls, kas īpaši piemērots, lai dalītos ar attēliem un videoklipiem. Tas ir ideāli piemērots, lai iegūtu līdzcilvēku uzmanību, piemērots ātrai un aktuālai informācijai par jūsu pētījumu.

Ar ko dalīties?

- **Stāsts:** fotoattēli un īss apraksts, kur attēloti ikdienas notikumi. Vienkārši dalieties ar fotoattēlu un vienu teikumu.
- **Video:** attēlojiet interesantus pētījuma faktus. Viena no plaši izmantotajām *Instagram* funkcijām ir tiešraide.
- **Attēli ziņu plūsmā:** tajā ietilpst fotoattēli, kuros iemūžināti svarīgākie momenti, kas rīt vai pēc nedēļas būs interesanti jūsu sekotājiem. Uzņemiet fotoattēlu no pirmās tikšanās, kur nofotografēta visa komanda! Norādiet arī attēla uzņemšanas vietu!

Kā ziņojumam vajadzētu izskatīties?

- **Rediģēšana:** *Instagram* lietotājiem patīk kvalitatīvi fotoattēli. Lai rediģētu fotoattēlus lieliski noder tādas lietotnes kā *Picasa*, *Camera* + vai *Snapseed*. Ar dažādu filtru un uzlabojumu lietošanu gan nevajadzētu aizrauties.
- **Trešdaļas likums:** Iedomājieties, ka attēls ir sadalīts trešdaļās ar horizontālām un vertikālām līnijām. Fotografētajam objektam jāatrodas vienā no šīm līnijām vai, vēlams, to krustojumā.
- **Virsraksts:** Tekstam ir jāpievērš uzmanība! Jautājuma forma ir ideāls virsraksts.
- **Atzīmēšana:** Draugi, klasesbiedri, iestādes, kuras ir redzamas fotoattēlā vai saistītas ar šo tēmu.
- **Neaizmirstiet lietot mirkļbirkas:** Jaunie sekotāji jūs atradīs pēc mirkļbirkām. Atcerieties, ka mirkļbirkām jāatbilst ieraksta saturam, lai jūs neveidotu maldinošu priekšstatu!
- **Periodiskums:** Publicējiet ierakstus regulāri, vismaz divas reizes nedēļā!
- **Uzņemiet videoklipus vertikāli:** *Instagram* galvenokārt paredzēts mobilajiem tālruņiem, līdz ar to, dabiski turam to vertikālā stāvoklī!

YouTube

Piemēram, jūsu komanda ir uzsākusi darboties pie pētījuma, kur veicat lauka izpēti, kartējot vietu, kuru vēlaties uzlabot. Ja jūs variet, tad uztaisiet skici, kādai vietai vajadzētu izskatīties projekta beigās, vai arī veiciet intervijas. Nofilmējiet to! *YouTube* ir ideāla platforma, lai kopīgotu pētījumu rezultātus video veidā, ko variet tālāk izmantot savā rakstā, kā arī vietnē *Instagram* un *Facebook*.

- Izveidojiet *YouTube* kontu kopā ar skolotājiem vai palūdziet skolotājus jums izveidot un pārvaldīt kontu!
- Pievienojiet videoklipu un atcerieties, ka jums ir apmēram trīs sekundes laika, lai piesaistītu skatītājus!
- Video varat izmantot arī *Facebook*, *Instagram* un varbūt arī ziņojumā.
- Bez maksas mobilo tālruņu rediģēšanas programmas: *FilmoraGo*, *Magisto*, *Cute CUT*

Twitter

Twitter ir ideāli piemērots īsiem un kodolīgiem ziņojumiem un skaidrai informācijai par aktualitātēm. Šo kanālu galvenokārt izmanto paaudze vecumā no 18 līdz 49 gadiem. No šī tīkla cēlusies visbiežāk lietotā mirklībirka, kas saturu sakārto atbilstoši tēmai (piemēram, liels notikums, sporta notikums, politisks gadījums). Tieši ar mirklībirku palīdzību interesenti jūs atradīs. *Twitter* ir specifisks, jo ziņu garums ir ierobežots līdz 280 rakstzīmēm. Laba prakse ir rakstīt ziņojumu jautājumu un faktu formā. Ja jūs rakstāt ziņojumu angļu valodā, tad atzīmējiet arī oficiālo projekta “Atvērta platforma līdzdarbīgai dabaszinātņu izglītībai pilsētā” twitter kontu ar @pulchra_eu, kas ļaus šī konta pārvaldītājam laicīgi reaģēt un dalīties ar jūsu ziņojumu.

Emuāra ziņojums

Vai jums ir iegūti jau pirmie pētījuma rezultāti? Uzrakstiet par to īsu rakstu. Apkopojiet to, ko esiet atklājuši un iemācījušies. Laba prakse ir veidot tikai dažas rindkopas un ievietot vairākus attēlus. Pat rakstot emuāru, ievērojiet iepriekš aprakstītos desmit soļus ziņojuma tapšanai. Emuāra ierakstos parasti var aprakstīt vairāk savas jūtas, pārdomas un idejas. Emuārs kalpo tam, lai reklamētu jūsu aktivitātes un kopīgo projektu. Nebaidieties arī pateikties cilvēkiem, kuri jums snieguši palīdzību projektā! Aiciniet cilvēkus iesaistīties jūsu projektā, izveidojiet konkursu, palūdziet viņiem palīdzību vai atsaucieties uz svarīgiem dokumentiem, kurus izmantojāt, strādājot pie projekta. Nosūtiet visus emuāra rakstus projekta nacionālajam koordinatoram! Pēc tam daži no labākajiem emuāriem tiks publicēti vispārējā projekta “Atvērta platforma līdzdarbīgai dabaszinātņu izglītībai pilsētā” mājaslapā, lai to redzētu visas valstis.

Preses relīze

Vai jūsu komanda plāno organizēt pasākumu, kurā jūs gatavojaties prezentēt savus iegūtos rezultātus citiem? Vai arī jūs esiet nākuši klajā ar kādu nozīmīgu paziņojumu? Vai jūs beidzot esat saņēmuši atbildes uz saviem jautājumiem no pilsētas mēra vai citas svarīgas personas? Tad ir pienācis īstais laiks preses relīzes ziņojumam! Ar preses relīzes palīdzību jūs varat informēt medijus par to, ka tuvojas kāds interesants notikums vai esat izdomājuši kaut ko tādu, kas viņus interesētu. Nebaidieties rakstīt un nosūtīt ziņojumu vietējiem medijiem. Tas ir lieliski, ja jums izdodas piesaistīt viņu uzmanību. Izmantojiet arī iespēju publicēt savus ziņojumus jūsu skolas avīzē!

Kā jāizskatās preses relīzes ziņojumam?

Rakstot preses relīzi, vienmēr ir labi domāt par to, kam adresējat šo vēstījumu. Vai jūs rakstāt to vecākiem, skolotājiem vai plašākai sabiedrībai? Ko tieši varētu interesēt šis ziņojums? Atbilstoši tam arī izvēlieties rakstīšanas stilu!

Nosaukums: Tam jābūt uzmanību piesaistošam!

Vieta un datums: Ziņojuma sākumā uzrakstiet publicēšanas vietu un datumu!

Pirmais teikums: Tas bieži parāda, vai žurnālisti vispār būs ieinteresēti lasīt tālāk ziņojumu! Vissvarīgākās lietas būtu labi iekļaut pirmajā teikumā. Atbildiet uz jautājumiem: Ko? Kurš? Kad? Kur? Kā? Kāpēc? Ideālā gadījumā tieši šādā secībā!

Apaksts: Iepazīstiniet lasītāju ar galveno kontekstu. Kas tas bija par notikumu? Ar kādu pētījumu saistīts?

Izteikumi: Sāciet ar personu izteikumiem - kā problēma viņus ietekmē? Pēc tam pievienojiet izteikumus no organizācijām/iestādēm/atbildīgajām personām vai kādas citas pētnieku grupas.

Ielūgums: Aiciniet lasītājus/žurnālistus apskatīt jūsu vietni, lai viņi varētu iegūt vairāk informācijas! Svarīgi tekstā arī norādīt saiti uz mājaslapu.

Papildu informācija: Neaizmirstiet sniegt informāciju par savu organizāciju/skolu, kā arī informāciju par sadarbības partneriem un informāciju par projektu "Atvērta platforma līdzdarbīgai dabaszinātņu izglītībai pilsētā".

Kontaktpersona: Katrā preses relīzē ir jāiekļauj kontaktpersona, gadījumā, ja žurnālisti vēlēties ar jums sazināties un uzdot jautājumus! Kontaktpersonai vajadzētu būt kādam, kurš salīdzinoši labi pārvalda komandas darbību, iegūtos pētījuma rezultātus, kā arī vienmēr varēs atbildēt uz telefona zvaniem.

Ko iesākt ar preses relīzi?

Nosūtiet paziņojumu presei, vietējiem plašsaziņas līdzekļiem, kas koncentrējas uz tādām tēmām kā izglītība vai vides aizsardzība. Laba prakse ir sazināties ar konkrētu žurnālistu, kuru interesē jūsu tēma, piemēram, izglītība, ilgtspējīga pilsētas plānošana vai vide. Veidojiet kontaktu loku žurnālistu vidū.

Kad sūtīsiet e-pastu žurnālistiem, tad papildus preses relīzei, ir svarīgi uzrakstīt interesantu un kodolīgu tekstu. E-pastā jums jāiepazīstina ar savu klasi un īsumā arī ar projektu, pie kura strādājat. Jums vajadzētu arī pieminēt, ka priecāsit un novērtēsit viņu sniegto atbalstu.

Preses relīzi varat arī publicēt savā mājaslapā vai skolas avīzē. Ja jūs izveidojat sadarbību ar plašsaziņas līdzekļiem, informējiet par to projekta nacionālo koordinātoru tālākai informācijas izplatīšanai.

Elektroniskie ziņojumi

Reizi mēnesī sanāciet kopā ar savu komandu un padomājiet par interesantākajiem novērojumiem. Par katru sasniegumu apkopojiet informāciju vienā rindkopā un ideālā

gadījumā pievienojiet arī attēlu! Tas būs noderīgi, lai informētu jūsu projekta sekotājus par paveikto darbu. Pēc tam nosūtiet tekstu kopā ar attēlu nacionālajam projekta koordinatoram Šīs rindkopas var būt noderīgas arī ziņojumiem *Facebook* lapā! Lai piesaistītu savu sekotāju uzmanību, *Facebook* ziņojumā atzīmējiet arī projekta kontu @PULCHRA.ScienceInTheCity.

Drošība internetā – 10 likumi

1. Labāk pašam uzņemt fotoattēlus

Internetā ir viegli pieejami visu veidu attēli, lai tos izmantotu ziņojumā vai *Facebook* ierakstā. Tomēr tas nav tik vienkārši! Katram attēlam, fotoattēlam, diagrammai vai infografikai ir savs autors. Uz attēliem attiecas autortiesības, tāpēc tos var izmantot tikai ar autora atļauju vai arī tad, ja iegādājaties licenci. Nepietiek ar to, ka vienkārši citēsiet lapu, kur būsiet atraduši attēlu. Risinājums nav arī apgriezt vai pagriezt attēlu. Ja fotoattēlu izmantojat nelegāli, tas var radīt nepatīkšanas un draudēt liels naudas sods.

2. Vecmāmiņas likums

“Ja tev ir bail rādīt šo ziņojumu savai vecmāmiņai, tas nozīmē, ka viņa nevēlētos, lai tas nonāktu internetā” (Dočekal a kol., 2019:32).

3. Uzmanieties no vīrusa!

Noķert vīrusu internetā ir tikpat vienkārši, kā tas patiesībā ir un dažreiz pat tā nav jūsu vaina. Tāpēc ir svarīgi, lai datorā un, ideālā gadījumā, arī mobilajā tālrunī būtu antivīrusu programma. *“Par vīrusa klātesamību jūs uzzināt, kad dators kļūst lēns, izlec dažādi paziņojumu logi, parādās milzīgs daudzums reklāmas, kas tur nekad nav bijusi, paziņojumu logus nevar aizvērt, interneta savienojums pastāvīgi pazūd, līdz ar to, jūs vairs netiekat nekur tālāk. Dažas programmas var pilnībā pārstāt darboties. Dators var pārtraukt reaģēt, un ekrānā var parādīties ziņojums par vīrusu uzbrukumu un to, ka jums ir jāmaksā izpirkuma maksa. Šādā gadījumā ir nepieciešams veikt pilnu skenēšanu ar antivīrusu programmu”* (Dočekal a kol. 2019: 33-34). Der atcerēties, ka nav droši vērt vaļā e-pasta pielikumu no nezināma sūtītāja. Jābūt piesardzīgiem arī klikšķinot uz nezināmām mājaslapu saitēm, kā arī lejupielādējot spēles vai nezināmas programmas bez maksas.

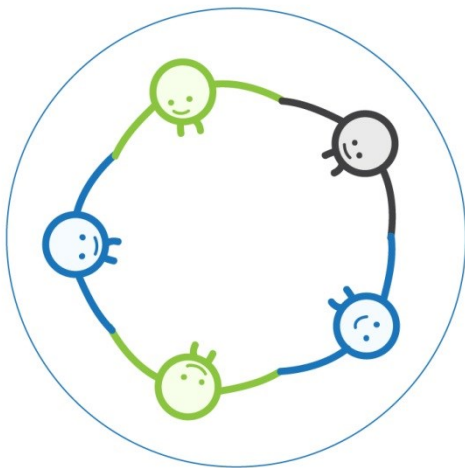
4. Neuzķerieties uz viltus ziņām

Viltus ziņas ir līdz galam nepārbaudītas, maldinošas un dažreiz pilnīgi nepatiesas. Rakstot ziņojumu, tās var palēnināt informācijas atrašanu tempu, radot ne pārāk patīkamas sajūtas. Galvenokārt šo ziņu izplatīšanos veicina tieši ātrums, kādā tās izplatās. Ir vairāki noteikumi, lai no tā izvairītos.

- ✓ **Pievērs uzmanību atsaucēm uz izmantotajiem literatūras avotiem.** Ja tekstā nav norādīti izmantotie literatūras avoti, tas nozīmē, ka autors nav tos atradis vai pat nav meklējis un vienkārši izdomājis stāstu. Šādā gadījumā ir labi meklēt informāciju citos ziņu portālos un pārbaudīt to pat ārzemju avotos. Galu galā informācijas pārbaude ir laba pat tad, ja rakstā ir norādīta visa nepieciešamā informācija. Dažādi žurnālisti var sniegt atšķirīgu viedokli par konkrētu tēmu. Iegaumējiet arī to, kurš ir raksta autors un kurā mājaslapā vai ziņu portālā atradāt šo tekstu. Atcerieties, ka *dzeltenā prese* nav labs avots jūsu pētījumiem. Jums vajadzētu būt arī uzmanīgākiem, ja rakstā nav minēts autors.
- ✓ Neaizmirstiet, ka **nekas nav melns un balts**, un, ja raksts apgalvo pretējo, tas atkal ir iemesls būt piesardzīgiem. Vai raksta autors ir devis vārdu arī citiem? Ko savādāk domājošie esošie teiktu par šo tēmu?
- ✓ Uzmanieties arī no **viltus autoritātēm**. Mēs to ļoti labi varam redzēt arī plašsaziņas līdzekļos, kad žurnālisti, taupot laiku, izmanto klišeiskus izteikumus, nevis meklē konkrētus avotus. Piemēram, tā apgalvo zinātnieki, bet - kādi zinātnieki? Kādu institūciju tie pārstāv? Šādi jautā ziņkārīgs lasītājs. Mēs par viltus autoritātēm varam uzskatīt arī tos avotus, kuri izskatās ticami, bet tomēr kuri nav kompetenti, runājot par konkrēto tēmu.
- ✓ Viltus ziņu autori nebaidās **manipulēt ne tikai ar attēliem un grafikiem**, bet arī ar **mūsu emocijām**. Grafiskā dizaina programmas var izmantot, lai pārveidotu attēlus tā, lai pilnībā mainītu to nozīmi. Lai pievērstu lasītāja uzmanību, lielākajai daļai rakstu virsrakstu, pat nopietnos plašsaziņas līdzekļos, ir *dzeltenās preses* pieskaņa. Domājiet kritiski un pārbaudiet raksta saturu, ja lasot tiek izraisītas spēcīgas emocijas.

5. Mēs visi esam vienā laivā

Mēs – skolēni un skolēni, vecāki un bērni, vismaz pa laikam būsim kopā sociālajos tīklos. Savā kopienā ir daudz vieglāk atpazīt, kas ir meli, kas ir liekulība, kas ir vienkārši nevainīgs prieks un kas patiešām ir bīstami. Labāks risinājums tam ir kopā būšana “digitālās vides džungļos”, brīdinot vienam otru par bīstamību.

6. Nedrošs *wi-fi*

Brīvi pieejams *wi-fi* var radīt samērā lielu kārdinājumu, it īpaši, ja jūsu mobilajā tarifā nav iekļauti mobilie dati, jo nav nepieciešama ne pierakstīšanās informācija, ne paroles. Tomēr jums vajadzētu būt ļoti piesardzīgiem, jo iespējams, ka kāds vēlas piekļūt jūsu e-pastam, *Facebook* profilam vai pat jūsu internetbankai, vienkārši jums piešķirot bezmaksas piekļuvi datiem.

Persona, kura izveidojusi viltus *wi-fi* var sekot līdz jūsu darbībai internetā, piemēram, kādas vietnes jūs apmeklējat un kādas paroles izmantojiet. Izmantojot viedtālruni, planšetdatoru vai klēpjdatoru, centieties izvairīties no automātiska *wi-fi* savienojuma. Esiet īpaši piesardzīgi, lejupielādējot lietotnes un programmas nezināmā *wi-fi*. Nezināms hakeris var mēģināt pārvirzīt pareizo programmas versiju uz inficētu programmu. Jūs droši variet pieslēgties tīklam, ja pakalpojuma sniedzējs ir zināms un uzticams, piemēram pie kāda mājās vai vilcienā.

7. Izvairieties publicēt savus personiskos datus internetā

Padomājiet divreiz, pirms dalīties ar personisko informāciju, piemēram, mobilo tālruni, adresi vai vecumu. Ir arī tādi uzņēmumi, kuri var šos datus izmantot mērķtiecīgai reklāmai. Jāuzmanās arī no tā, ka kāds svešinieks vai zaglis var iekļūt jūsu mājoklī, vienkārši iegūstot jūsu personas datus no sociālajiem tīkliem.

8. Jāatrod līdzsvars starp pavadīto laiku internetā un citām aktivitātēm

Visur ir jābūt mērenībai, pat ja mēs ievērojam visus drošības noteikumus sociālajos tīklos. Pirms plānojiet savu darba dienu un arī pēc tam, atpūties, piemēram, pastaigājoties ar suni vai sportojot parkā. Ja mēs internetā pavadām pārāk daudz laika, tad var rasties atkarība no tā. Vēl nav pietiekami izpētīts tas kādas sekas uz mūsu veselību atstāj zilaiss starojums no monitoriem, jo tie parādījušies salīdzinoši nesen. *"Tomēr pirmie pētījumu rezultāti brīdina, ka mums vajadzētu ierobežot starojuma daudzumu - izslēdzot bezvadu internetu uz nakti, kā arī viedtālruni nelikt gluži pie galvas kad gulam."* (Dočekal, 2019: 21).

9. Uzmanieties no naidpilniem izteikumiem

Internets ir devis mums brīvību un salīdzinoši ātru piekļuvi informācijai, kā arī zināmu iespēju palikt anonīmiem. Daudziem cilvēkiem ir vieglāk izkristīt savu sirdi internetā, nekā paust savu viedokli, skatoties citam acīs. Tas bieži noved pie bezjēdzīgiem strīdiem un emocijām. Gluži vienkārši mēģiniet internetā izturēties tieši tāpat kā jūs izturētos pret cilvēkiem, kurus satiekat uz ielas. Der atcerieties vienkāršas pieklājības manieres un izvairīties paust naidpilnus izteikumus.

10. Esiet šeit un tagad un tikai pēc tam dalieties ar informāciju

Dažreiz mēs pat aizmirstam izbaudīt dzīves notikumus, jo vēlamies ar tiem dalīties ar draugiem sociālajos tīklos. Vispirms izbaudiet mirkļa burvību un dalieties ar informāciju tikai pēc tam. Jūs redzēsiet, ka nekas būtiski nemainīsies, ja dalīsieties ar savu ziņu dažas stundas vēlāk vai arī pat nākamajā dienā.

#BeSafe: informācijas avoti angļu valodā:

- Drošība internetā <https://www.youtube.com/watch?v=HxySrSbSY7o>
- Drošība internetā bērniem <https://www.youtube.com/watch?v=aMSHtE42mmI>
- *TEDtalk* “Kā justies droši internetā. No jaunietes skatu punkta”
<https://www.youtube.com/watch?v=hV1sigh6WKA>
- Ziņu lasīšana internetā
<https://www.youtube.com/watch?v=IwptAak6Vho&list=PL8TjVyuBdsCnTZiAYcQcF4v-6dw0nIRJm&index=7>

Ieteicamie literatūras avoti

DOČEKAL, Daniel, Jan MÜLLER, Anastázia HARRIS a Luboš HEGER. Dítě v síti: manuál pro rodiče a učitele, kteří chtějí rozumět digitálnímu světu mladé generace. 1. Praha: Mladá fronta, 2019. Flowee. ISBN 978-80-204-5145-3.

FEE MANUAL: Storytelling and Social Media. Foundation for Environmental Education [online]. Copenhagen, Denmark: 2019 [cit. 2020-07-18]. Pieejams: <https://my.visme.co/projects/760e9vmy-fee-media-guide>

KOLOMAZNÍKOVÁ, Eliška. Nahlížení českých novinářů na pracovníky PR jako na informační zdroj. Praha, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Vedoucí práce Václav Moravec.

KŘIVÁNKOVÁ, Kateřina, Josefína KNOLLOVÁ a Marijana ŠUTOVÁ. PRŮVODCE PO SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH. In: Zvol si info [online]. Brno: Zvol si info z.s., Nadační fond Avast, 2019 [cit. 2020-07-18]. Pieejams: https://zvolsi.info/app/uploads/2020/01/zvolsi_brozura_digitalni.pdf

SVOBODOVÁ, Lenka. Novináři mění svět. „Solutions journalism není aktivismus, ale hledání cest k řešení problémů,“ říká děkan. IROZHLAS [online]. Praha: Český rozhlas, 2020, 4. 6. 2018 [cit. 2020-07-18]. Pieejams: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/solution-journalism-dobra-vule-novinari_1806041315_dp

DESMIT SOĻI LĪDZ ZIŅOJUMA TAPŠANAI

- 1) Izvēlieties tēmu, kas būtu svarīga jums un jūsu turpmākajiem lasītājiem!
- 2) Sāciet ar informācijas meklēšanu, izmantojot primāros un sekundāros avotus!
- 3) Pirms intervijas jau iepriekš sagatavojiet jautājumus!
- 4) Dodieties ārā un nebaidieties diskutēt ar saviem respondentiem!
- 5) Neaizmirstiet par fotoattēliem! Lai tie būtu piemēroti un labā kvalitātē! Neaizmirstiet palūgt atļauju, ja vēlaties attēlu publicēt!
- 6) Pēc atgriešanās no intervijas, turpiniet darbu pie informācijas meklēšanas!
- 7) Sāciet rakstīt! Sāciet ar stāstu, kas piesaista lasītāju, tālāk turpiniet ar faktiem un informāciju!
- 8) Alternatīva informācija un rindkopu attēlojums!
- 9) Izveidojiet spilgtu, bet patiesu virsrakstu! Sadaliet tekstu apakšvirsrakstos
- 10) Neaizmirstiet pārlasīt tekstu!

DROŠĪBA INTERNETĀ

1. Labāk pašam uzņemt fotoattēlus
2. Vecmāmiņas likums
3. Uzmanieties no vīrusa
4. Neuzķerieties uz viltus ziņām
5. Mēs visi esam vienā laivā
6. Nedrošs *wi-fi*
7. Izvairieties publicēt savus personiskos datus internetā
8. Jāatrod līdzsvars starp pavadīto laiku internetā un citām aktivitātēm
9. Uzmanieties no naidpilniem izteikumiem
10. Esiet šeit un tagad un tikai pēc tam dalieties ar informāciju

VAI ESAM PIETIEKAMI SAGATAVOJUŠIES, LAI FILMĒTU VIDEO?

Pirms sākat filmēšanu:

- ✓ Pārlicinieties, vai atrodaties klusā un netraucētā vietā!
- ✓ Vai jūs nefilmējat pret gaismu un vai attēls ir fokusā?
- ✓ Ierakstiet skaņu atsevišķi citā viedtālrunī vai diktoфона vai stāviet pietiekami tuvu cilvēkam, kuru filmējat!
- ✓ Ja ir tāda iespēja, tad izmantojiet statīvu, lai attēls netiktu sašķobīts.
- ✓ Uzņemiet video horizontāli publicēšanai *YouTube*, bet *Instagram* un *Facebook* vertikāli!
- ✓ Nelietojiet digitālo tālruni! Labāk pieejiet tuvāk!
- ✓ Atcerieties, ka jums ir apmēram trīs sekundes, lai piesaistītu skatītāju! Pievienojiet subtitrus!

